

Könyvszemle

Palló Gábor:

Zsenialitás és korszellem

Az elmúlt száz év legjelentősebb tudományos eredményeinek elérésében nagy, számarányunkat lényegesen meghaladó szerepet játszottak a magyar, illetve magyar származású tudósok. Ezzel a kérdéssel nem csupán mi foglalkozunk, hanem világszerte az időszak tudománytörténeti és tudományszociológiai kérdéseit tárgyaló számos könyv és közlemény. Elegendő talán Laura Fermi: *Illustrious Immigrants: The Intellectual Migration from Europe 1930-1941* című könyvére utalni. E cím jelzi, hogy az úgynevezett magyar jelenség része egy általánosabb problémának.

Palló Gábor könyve e kérdéskör legteljesebb elemzését nyújtja. Nem csupán a vonatkozó irodalomra, közte számos saját közleményére, hanem levéltári kutatásokra és több, személyes megbeszélésre is támaszkodik.

Áttekinti a különböző migrációs lépcsők mozgatóit, elemzi mind a migráció tényét, mind pedig irányait meghatározó politikai motívumokat. Nagyon fontos kérdés az, hogy kit tekinthetünk magyarnak. Palló válasza meggyőző: magyar az, aki kulturálisan kötődik a magyarsághoz. Ezért nem tekinti ide tartozónak a kétségkívül magyar származású Zsigmondy Richárdot, és a magyarokhoz sorolja a torzult világnézetű Lénárd Fülöpöt. (Bár Lénárd formálisan nem tagadta meg magyarságát, később teljesen elszakadt a hazai kultúrától, és például Eötvös Lorándot arra kérte, hogy németül írjon neki!)

Nagyon meggyőző, amit a matematika és a kémia szerepéről ír. Ez utóbbi jut kifejezésre abban, hogy milyen sok vegyész képzettségű

szerepel a legkiválóbbak között, olyanok is, akiknek későbbi, világhírt szerzett munkássága nem a kémia területére esik. Elegendő csak Neumann János nevét említeni.

Rámutat, hogy a migrációban szerepeltek vonzó és taszító hatások. (Úgy vélem, felesleges volt ezeket az angol szavakkal *push and pull* modellként leírni, a magyar megfelelők legalább annyira kifejezők.) Rámutat arra is, hogy milyen fontos volt számos külföldre szakadt magyar tudós egymás közötti kapcsolata: közöttük szinte hálózat alakult ki, amit az angol *network* szóval kívánt jellemezni.

A magyar jelenség okainak elemzése alapos és meggyőző. A legfőbb okot a kiegyezés utáni Magyarország sajátos és a tehetségeknek kedvező társadalmi viszonyaiban találja. Foglalkozik a magyar iskolarendszer szerepével. Kiténik elemzéséből, hogy milyen sok kiváló gimnázium volt a történelmi Magyarországon, de rámutat arra, hogy az iskola-rendszer szerepének tisztázása még mélyebb vizsgálódást igényel. Meggyőzően fejtegeti, hogy a genetikai tényezőknek aligha volt szerepük a zseniális magyarok burjánzásában. (Megjegyzem, hogy a XX. század első évtizedében egy, az Egyesült Államokba bevándorlókra vonatkozó intelligenciavizsgálat azt állapította meg, hogy a magyar és a zsidó bevándorlók IQ-ja volt a legalacsonyabb. Ez talán az IQ-tesztek érvényét is megkérdőjelezi.)

Palló Gábor bevezetőjében jelezte, hogy rövid könyve egy nagyobb jövőbeni munka alapjául is szolgál. E kitűnő könyvecske alapján nagy várakozással tekinthetünk a részletesebb elé. (*Palló Gábor: Zsenialitás és korszellem. Áron Kiadó, Bp., 2004, 216 p.*)

Beck Mihály
fizikus